РАМАН “АВАНТУРЫ ВЫРВІЧА З БАНДЫ ЧОРНАГА ДОКТАРА” Л. РУБЛЕЎСКАЙ У СІСТЭМЕ ПАЗАКЛАСНАГА ЧЫТАННЯ Ў 11 КЛАСЕ

Яромава Д.У.,
магістрант ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Навасельцава Г.В., канд. філал. навук, дацэнт

Значнасць кнігі ў жыцці “чалавека і грамадства важкая. Кніга – гэта звяно, якое злучае нас з мінулым і будучыняй!” [1, с. 3] Але, нажаль, з кожным годам цікавасць да чытання ў дзяцей змяншаецца. І перад настаўнікам пачатковай школы стаіць мэта – фарміраваць чытацкую кампетэнтнасць як базавую аснову ключавых кампетэнцый. Пазакласнае чытанне – гэта “адмысловая частка навучання дзяцей чытанню, мэтай якога з’яўляецца выпрацаваць звычку, а затым запатрабаванне самастойна, асэнсавана выбіраць кнігі для чытання” [2, с. 5]. Памяць пра мінулае заўсёды скіравана ў будучыню. Цяжка пераацаніць ролю і значэнне твораў беларускай літаратуры на гістарычную тэму, а таксама заслугу перад нашым народам даследчыкаў мінулага Уладзіміра Караткевіча, Міколы Ермаловіча, Леаніда Дайнекі, Уладзіміра Арлова, Вітаўта Чаропкі, Вольгі Іпатавай, Канстанціна Тарасава і іншых. Такім чынам, мэта нашага даследавання – акрэсліць методыку выкарыстання рамана “Авантуры Вырвіча з банды Чорнага Доктара” Людмілы Рублеўскай у сістэме пазакласнага чытання ў 11 класе.

Матэрыял і метады. Матэрыялам выступае раман “Авантуры Вырвіча з банды Чорнага Доктара” Людмілы Рублеўскай, выкарыстаныя апісальны метад, метад анкетавання вучняў.

Вынікі і іх абмеркаванне. На ўроках пазакласнага чытання часта разбіраюцца творы на гістарычную тэматыку. Так, мы прапануем унесці ў спіс пазакласнага чытання серыю раманаў Людмілы Рублеўскай пра прыгоды Пранціша Вырвіча. Пра беларускую пісьменніцу Людмілу Рублеўскую кажуць, што яна прадаўжальніца справы Уладзіміра Караткевіча. Пачаўшы сваю творчасць з паэзіі, яна цяпер працуе ў жанры гістарычнага дэтэктыва. Аўтар больш трыццаці кніг розных жанраў – паэзія, проза, драматычныя творы, эсэ, крытыка. З’яўляецца ўладальнікам вялікай колькасці літаратурных прэмій і ўзнагарод. Раман “Авантуры Пранціша Вырвіча, здрадніка і канфедэрата” ў 2017 годзе адзначана Нацыянальнай літаратурнай прэміяй у намінацыі «Найлепшы празаічны твор».

Пранціш Вырвіч – сын беднага шляхціца Вырвіча з Падняводдзя. Гэта загонны шляхціц, бедны і горды, і пазбаўлены магчымасці пасля навучання ў Менскім езуіцкім калегіуме працягваць адукацыю. Характар эмацыянальны і няўрымслівы. Баўтрамей Лёднік – полацкі доктар і алхімік, захоплены ідэямі Асветніцтва. Вучыўся ў Празе і Лейпцыгу.У рамане “Авантуры Пранціша Вырвіча, шкаляра і шпега” Л. Рублеўская паказала авантуры, прыгоды, гэта дынамічны, іранічны твор з бойкамі, пагонямі, таямніцамі ў сутарэннях.

У рамане “Авантуры Вырвіча з банды Чорнага Доктара” падзеі адбываюцца ў час пасля першага падзелу Рэчы Паспалітай. Нягледзячы на тое, што Лёд-

нік – чалец усемагутнай Адукацыйнай камісіі, якая дзейнічае пад патранажам караля, яму не пазбегнуць непрыемнасцей. Галоўныя героі ўцягнуты ў інтрыгі магнатаў. Да Пранціша і Баўтрамея далучаецца падрослы сын Лёдніка Алесь. Бандзе Чорнага Доктара давядзецца разгадаць таямніцу знікнення асістэнткі доктара Лёдніка – панны Праксэды. Героі апынуцца ў сутарэннях Ашмянскага замка, палётаюць на паветраным цмоку над карнавальнай Венецыяй, трапяць у снежную лавіну ў Татрах, пагасцююць у Пацучынага Караля і апынуцца ў жалезнай клетцы ў замку акрутнай Тэрэзы Радзівіл. Доктар Лёднік, амаль зламаны пад цяжарам папярэдніх трагічных падзей, усё ж вяртаецца ў вір палітычных хітраспляценняў апошніх гадоў Рэчы Паспалітай. Даводзіцца не толькі ратаваць сваіх блізкіх са зняволення, але і абараняць таямніцу полацкіх сутарэнняў, якую зноў хочуць прыўлашчыць хціўцы. Усе гэтыя абставіны спрыяюць як метапрадметнаму развіццю вучняў, так і выхаванню патрыятычных пачуццяў, што вельмі важна ў сучасным свеце.

У кнізе “Актуальныя праблемы тэорыі і практыкі навучання беларускай мове” прафесар В.У. Протчанка адзначыў неабходнасць пошуку шляхоў удасканалення навучання, выхаваўчага працэсу. Даследчык падкрэсліваў, што “настаўнікі-практыкі чакаюць ад педагагічнай навукі канкрэтнай арганізацыйнай і навукова-метадычнай дапамогі” [3, с. 3]. Гэта палажэнне мае непасрэдныя адносіны і да вывучэння ў сярэдняй школе беларускай літаратуры. Зараз у школьнікаў значна зніжаецца матывацыя да чытання. На дадзены момант сярод сучасных школьнікаў назіраецца відавочнае зніжэнне колькасці чытаючых дзяцей. Па выніках анкетавання вучняў 11 класаў установы адукацыі Полацкая дзяржаўная гімназія №1 імя Ф. Скарыны можна зрабіць выснову, што 20% дзяцей праяўляюць цікавасць да чытання і чытаюць не толькі школьную літаратуру, але і іншыя кнігі, якія яны выбіраюць па сваім меркаванні. іх уласныя перавагі. Перыёдыцы аддаюць перавагу 10% школьнікаў, энцыклапедычнай літаратуры і даведнікам — каля 5%. Каля 40% сем'яў пастаянна надаюць час чытанню кніг, у той час як толькі 10% сем'яў абмяркоўваюць кнігі.

Аналізуючы розныя крыніцы, былі выяўлены станоўчыя бакі чытання: чытанне спрыяе актыўнаму развіццю ўяўлення; чытанне кніг спрыяе інтэлектуальнаму развіццю; чытанне спрыяльна ўплывае на мазгавую актыўнасць; чытанне развівае памяць і лагічнае мысленне, бо пры чытанні, па-першае, неабходна прадставіць вялікую колькасць дэталяў, якія апісваюцца ў тэксце, а, па-другое, запомніць нейкія важныя моманты. Для таго, каб распрацаваць рэкамендацыі па прыцягненню цікавасці школьнікаў да чытання кніг, мы абагульнілі матэрыялы даследавання і распрацавалі пэўны план абавязковых мерапрыемстваў. Па-першае, арганізацыя і правядзенне мерапрыемстваў, мэтай якіх з'яўляецца фармаванне ў грамадскасці культуры чытання і лісты. Да такіх мерапрыемстваў можна аднесці татальную дыктоўку, алімпіяды па літаратуры і рускай мове школьнага і гарадскога ўзроўню, розныя конкурсы і інтэлектуальныя гульні на адпаведную тэматыку. Па-другое, арганізацыя экскурсійных мерапрыемстваў, якія маглі б праводзіцца ў бібліятэках горада. Па-трэцяе, правядзенне сустрэч з творчымі людзьмі: сучаснымі паэтамі і пісьменнікамі нашага рэгіёна. Таксама будзе прадуктыўным правядзенне літаратурных выставак,

паказ прэзентацый, якія школьнікі зрабілі самастойна, правядзенне пазакласных мерапрыемстваў літаратурнай тэматыцы як на ўзроўні класа, так і на ўзроўні ўсёй школы, развіццё практыкі вядзення чытацкіх дзённікаў школьнікаў; правядзенне класных гадзін, прысвечаных літаратуры.

Па нашых назіраннях, прачытаўшы прыгодніцка-гістарычны раман Людмілы Рублеўскай, вучні пераконваюцца, што прыгоды беларускіх герояў не менш захапляльныя, чым французскіх мушкецёраў ці рускіх гардэмарынаў. Па выніках нашага даследвання 63% вучняў лічаць раман Людмілы Рублеўскай займальным і пачалі чытаць увесь цыкл прагод. 20% захапіліся творам і захацелі прыняць удзел у дадатковым абмеркаванні зместу твора. 13% вучняў засталіся цалкам задаволенымі раманам, але не збіраюцца працягваць чытаць увесь цыкл. І толькі для 2% вучняў раман не з'яўляецца цікавым і займальным. Такім чынам, звяртаючыся да шырокага культуралагічнага падыходу, настаўнік актуалізуе веды вучняў, дае магчымасць убачыць шырокую панараму развіцця мастацкай культуры розных часоў, паказвае агульнае і адметнае, што характарызуе кожную культурную эпоху. У выніку работы на ўроку навучэнцы ў стане самастойна ахарактарызаваць светапогляд чалавека з мінулага.

Заключэнне. Даследаванне паказвае, што сучасныя школьнікі недастаткова надаюць увагу чытанню. Часткова пацвердзілася вылучаная гіпотэза аб тым, што большасць падлеткаў чытаюць з мэтай забаўкі, а не для духоўнага развіцця. Па-за школьнымі заняткамі чытанне з'яўляецца не прыярытэтным заняткам і кола выбраных твораў рэзка скарачаецца. Прасочваецца ўплыў і тэхнічнага прагрэсу, які выцясняе кнігі з жыцця падлеткаў. У працэсе работы намі распрацаваны рэкамендацыі, мэтай якіх з'яўляецца павышэнне цікавасці школьнікаў да чытання кніг. У рэкамендацыях адлюстравана неабходнасць правядзення работы па арганізацыі мерапрыемстваў. Тэматыка мерапрыемстваў звязана з беларускай мовай і літаратурай, накіравана на фарміраванне ўстойлівай культуры чытання і цікавасці да кніг, што павышае ўзровень развіцця моладзі.

Літаратура

1, Светловская Н.Н. Внеклассное чтение 1 класс: Пособие для учителя / Н.Н. Светловская, О.В. Джежелей. – М.: Просвещение, 2003. – 208 с.

2. Светловская Н.Н. Внеклассное чтение 3 класс: Пособие для учителя / Н.Н. Светловская, О.В. Джежелей. – М.: Просвещение, 2003. – 208 с.

3. Протчанка, В. У. Актуальныя праблемы тэорыі і практыкі навучання беларускай мове / В. У. Протчанка. – Мінск, НІА, 2001. – 211 с.